УКРАЇНА

(19) UA (11) 120548 (13) U

(51) МПК (2017.01)
G01N 17/00
G01N 3/00
G01N 33/42 (2006.01)

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

(12) **ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ**

(21) Номер заявки: **u 2017 04353**

(22) Дата подання заявки: **03.05.2017**

(24) Дата, з якої є чинними права на корисну модель: **10.11.2017**

(46) Публікація відомостей про видачу патенту: **10.11.2017, Бюл.№ 21**

(72) Винахідник(и):
Золотарьов Віктор Олександрович (UA),
Пиріг Ян Іванович (UA),
Маляр Володимир Володимирович (UA)

(73) Власник(и):
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ УНІВЕРСИТЕТ,
вул. Ярослава Мудрого, 25, м. Харків, 61002 (UA),
Золотарьов Віктор Олександрович,
вул. Владислава Зубенка, 19, кв. 153, м. Харків, 61170 (UA),
Пиріг Ян Іванович,
вул. Таджицька, 3, кв. 6, м. Харків, 61089 (UA),
Маляр Володимир Володимирович,
вул. Валентинівська, 42, кв. 2, м. Харків, 61121 (UA)

(54) СПОСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСУ ПЕНЕТРАЦІЇ БІТУМІВ НАФТОВИХ ДОРОЖНІХ

(57) Реферат:

Спосіб визначення індексу пенетрації бітумів нафтових дорожні включає випробування глибини проникності голки при різних температурах, у т. ч. при +25 °С ($П_{25}$). Замість температури розм'якшеності, експериментально-графічним методом визначають температуру, яка відповідає глибині проникності голки (пенетрації) 800×0,1 мм ($Т_{800}$), після чого знаходять індекс пенетрації, що характеризує теплочутливість бітуму, за формулою:

$$ІП = \frac{20 \cdot Тр + 500 \cdot LgП_{25} - 1952}{Тр - 50 \cdot LgП_{25} + 120}.$$

UA 120548 U

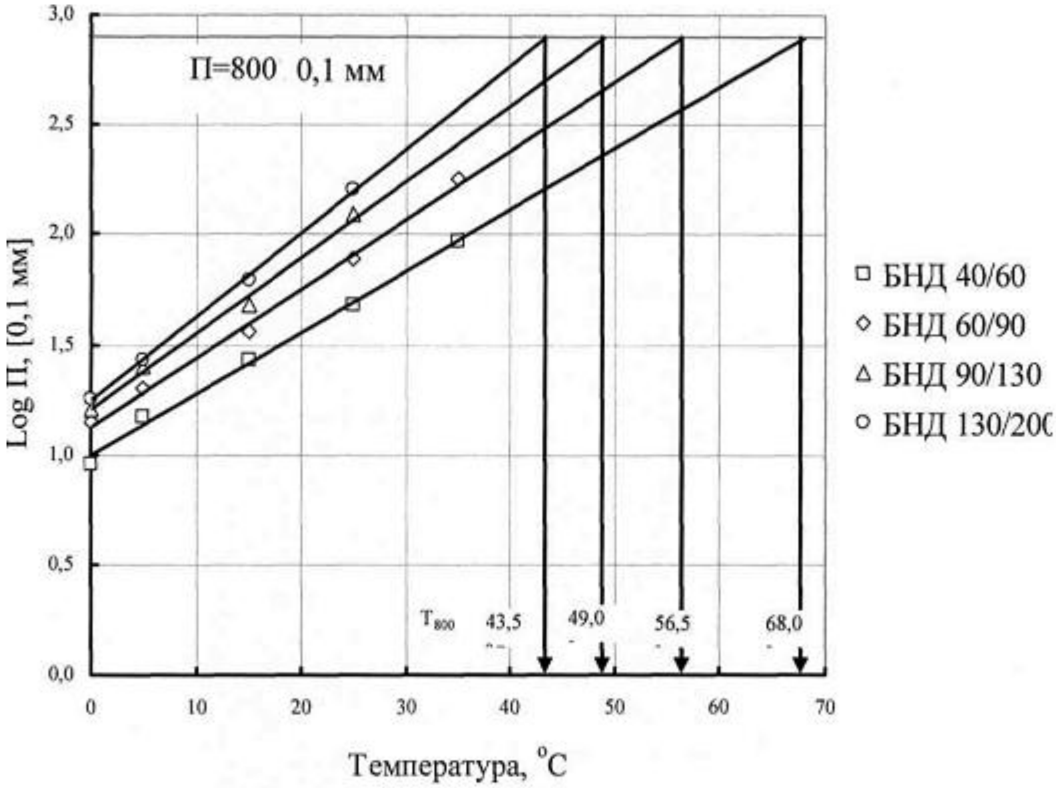

Температурно-пенетраційні залежності бітумів різних марок

Корисна модель належить до способу визначення індексу пенетрації бітумів нафтових дорожніх в'язких, які отримані окисленням залишків атмосферно-вакуумної перегонки нафти та ін. способами і може використовуватися при дослідженні властивостей дорожньо-будівельних матеріалів на їх основі. Бітуми призначені для використання як в'яжучого матеріалу для будівництва і ремонту дорожніх та аеродромних покриттів.

Обов'язкові вимоги до властивостей бітумів, що забезпечують їх якість, нешкідливість або безпечність для населення і довкілля, викладено у стандарті ДСТУ 4044-2001 [1]. Одним із показників якості бітумів є індекс пенетрації (показник 10 ДСТУ), який визначається на основі даних показників глибини проникності голки (пенетрації) $П_{25}$ та температури розм'якшеності $Т_р$ за формулою:

$$ІП = \frac{20 \cdot Тр + 500 \cdot LgП_{25} - 1952}{Тр - 50 \cdot LgП_{25} + 120}. \qquad (1)$$

Нормоване значення індексу пенетрації (ІП) для всіх марок бітуму дорівнює від -2,0 до +1,0.

Індекс пенетрації залежить від його вуглеводного складу. Однакові по консистенції бітуми можуть мати різний склад та різну структуру. Бітуми з індексом пенетрації більш +1,0 проявляють ярко виражені колоїдні властивості, бітуми з індексом пенетрації менш -2,0 не мають дисперсної фази і наближаються до розчинів.

Індекс пенетрації бітуму характеризує температурну чутливість бітумів і визначається за температурною залежністю значення логарифма показника глибини голки. Глибина проникності голки при температурі 25 °С є основним показником бітуму, який відносить його до тієї чи іншої марки (показник 1 ДСТУ 4044-2001), який визначається за [2]. При температурі розм'якшеності, що визначається за стандартом ГОСТ 11506 [3] і є другим показником властивості бітуму, глибина проникності голки складає 800×0,1 мм. Таким чином, за наявністю значень цих двох показників і розраховують температурну чутливість бітуму по індексу пенетрації за формулою (1).

Спосіб визначення індексу пенетрації за допомогою показників глибини проникності голки при 25 °С і температури розм'якшеності є більш придатним для визначення температурної чутливості бітумів, саме він за своєю технічною суттю і призначенням є найближчим до того, який заявляється, і вибраний як найближчий аналог.

Описаному способу властиві недоліки, які зв'язані з припущенням того, що всі бітуми при температурі розм'якшеності мають глибину проникності голки 800×0,1 мм. Це припущення справедливе лише для дистиляційних (залишкових) бітумів [4, 5], що отримані за технологією глибокої атмосферно-вакуумної перегонки нафти. В сучасних технологіях виробництва бітумів існують інші способи виробництва: окислення залишків перегонки нафти, селективного розділення нафтопродуктів, компаундуванням високов'язких окислених і неокислених продуктів перегонки нафти. Різні способи виробництва бітумів впливають на його склад і структуру. Крім того бітуми модифікують полімерними та ін. добавками, що також призводить до зміни їх структури.

В основу корисної моделі поставлена задача підвищення достовірності визначення індексу пенетрації бітумів, незалежно від їх способу виробництва або походження, за рахунок використання експериментально-графічного методу визначення температури, яка відповідає пенетрації 800×0,1 мм.

Поставлена задача вирішується за рахунок того, що у відомому способі визначення індексу пенетрації замість використання температури розм'якшеності, згідно винахідницького задуму, встановлюють температуру, яка відповідає пенетрації 800·0,1 мм ($Т_{800}$). Температура $Т_{800}$ співпадає з температурою $Т_р$ для залишкових бітумів і відрізняється для бітумів вироблених по інших технологіях і, відповідно, з іншою структурою, що звужує об'єктивність оцінки або сфери прийнятності індексу пенетрації.

Таким чином показник індекс пенетрації розраховують по формулі:

$$ІП = \frac{20 \cdot Т_{800} + 500 \cdot LgП_{25} - 1952}{Т_{800} - 50 \cdot LgП_{25} + 120}. \qquad (2)$$

Спосіб реалізують визначенням температури $Т_{800}$ експериментально-графічним методом, який заснований на лінійній залежності логарифму пенетрації від температури [6]. При цьому методі в діапазоні помірних температур (від + 5 °С до + 35 °С) визначається глибина проникності голки (пенетрація) бітуму, з подальшою побудовою температурно-пенетраційної

залежності (див. графік). По залежності методом екстраполяції встановлюється температура T_{800}.

Для даного методу використовується стандартний пенетрометр зі стандартними пенетраційними стаканами, стандартною пенетраційною голкою та ємностями для термостатування, які використовуються й при визначенні пенетрації при 25 °C відповідно до ГОСТ 11501.

Порівняння результатів запропонованого і існуючого способу. Перевірка способу визначення температур T_{800} виконана на дистиляційних, окислених, компаундованих, та на бітумах з сучасними добавками-модифікаторами. Бітуми надані нафтопереробними заводами (НПЗ), та отримані за різними технологіями. Компаундовані бітуми були отримані шляхом компаундування вихідного гудрону виробництва Лисичанського НПЗ з високов'язкими бітумами (БН), які в свою чергу були виготовлені окисленням вихідних гудронів у виробничій окислювальній установці. Бітуми з сучасними добавками модифікаторами були отримані в випробувальній лабораторії ХНАДУ.

Для всіх бітумів були визначені: глибина проникності голки (пенетрація) при різних температурах (від +5 °C до + 35 °C), температури розм'якшеності та побудовані температурно-пенетраційні залежності. Графічно, методом інтерполяції, визначені температури, при яких пенетрація в'яжучих дорівнювала 800×0,1 мм (T_{800}) Отримані дані та властивості бітумів наведені в таблиці.

З отриманих експериментальних даних видно, що тільки дистиляційні (залишкові) бітуми мають близькі значення T_p та T_{800} в межах точності методу вимірювання температури розм'якшеності. Бітуми, що отримані за іншими технологіями і які мають структуру колоїдних систем, мають різні значення температур T_p та T_{800}. Ця різниця збільшується при зниженні значення пенетрації при 25 °C. Збільшення кількості полімеру в бітумі також збільшує цю різницю. Якщо різниця T_p - T_8по невелика (до 1 °C), значення індексу пенетрації близькі, що спостерігається тільки для дистиляційних бітумів.

Для бітумів, що отримані за іншими технологіями, значення індексу пенетрації, що розраховані за формулами (1) і (2) відрізняються на величину, що значно перевищує точність визначення ІП.

Технічний результат, що досягається при реалізації запропонованого способу:

- визначення індексу пенетрації бітуму використовуючи лише один метод випробування - визначення глибини проникності голки;

- підвищення достовірності одержаних результатів про теплочутливість бітумів, які вироблені за будь-якою технологією, за даними значень індексу пенетрації шляхом використання температури, що відповідає глибині проникності голки 800 × 0,1 мм;

- підвищення чутливості показника індексу пенетрації до бітумів різної структури і таким чином отримання більш об'єктивних результатів щодо визначення властивостей бітумів, які забезпечують їх якість.

Таким чином, при використанні рішення досягається новий технічний результат, що знаходиться у причинно-наслідковому зв'язку з ознаками, що відрізняють корисну модель.

Джерела інформації:

1. Бітуми нафтові дорожні в'язкі. Технічні умови: ДСТУ 4044-2001. - [Чинний від 2002-01-01]. - К.: Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики України, 2001. - 10 с. - (Національний стандарт України).

2. Битумы нефтяные. Метод определения глубины проникания иглы: ГОСТ 11501-78. - [Чинний від 1980-01-01]. - М.: Стандартинформ, 2005. - 6 с.

3. Битумы нефтяные. Метод определения температуры размягчения по кольцу и шару: ГОСТ 11506-73. - [Чинний від 1974-01-07]. - М.: Стандартинформ, 2008. - 7 с.

4. Битумы, модифицированные полимерами и добавками. Избранные труды. Том 2 /В.А. Золотарев - 1-е изд. - Санкт-Петербург: Славутич, 2013. - 150 с.

5. Molenar J.M.M. An investigation into the specification of rheological properties of polymer modified bitumen /J.M.M. Molenar, E.T. Hagos, F.C. Van De M. //Proceeding 3rd Eurasphalt-Eurobitume Congress Papers Technical Session 5-8. - Vienna. - 2004. - P. 2080-2091.

6. Pfeiffer J.P.H. The Rheological Properties of Asphaltic Bitumen /J.P.H. Pfeiffer, Van Doormaal //Journal of Institute of Petroleum. - Vol. 22. - 1936. - p.p. 414-440.

Таблиця

Властивості бітумів різних марок, виготовлених за різними технологіями

Бітум			Пенетрація, 0,1 мм, при°С				T°C	T_{800}, °C	$\|Tр-T_{800}\|$, °C	$IП_{Tр}$ заTр	$IП_{T800}$ за T_{800}	$\|IП_{Tр}-IП_{T800}\|$
Характе-ристика бітумів за технологгією виготовлення	Виробник/маркування	Марка	5	15	25	35						
Дистиляційні	Akzo Nobel	50/70 E	4	15	52	200	48,3	47,5	0,8	-1,42	-1,76	0,34
		70/100 E	7	24	79	297	44,7	44,5	0,2	-1,56	-1,63	0,07
		100/150 E	12	40	118	341	40,7	42,0	1,2	-1,79	-1,30	0,49
		160/220 E	18	63	182	678	37,3	36,5	0,8	-1,71	-2,11	0,40
Окислені	ПАТ "Укртатнафта»	БНД 60/90	-	38	67	205	49,9	52,0	2,1	-0,51	0,02	0,53
	ПАТ "Укртатнафта"	БНД 90/130	-	43	110	203	45,9	52,0	6,1	-0,20	1,56	1,76
	ВАТ "НАФТАН"	БНД 60/90	4	16	63	229	48,3	44,0	4,3	-1,09	-2,32	1,24
Компаундовані	Лисичанський НПЗ/Г1П1	БНД 40/60	15	27	48	93	57,4	68,0	10,6	0,39	2,39	2,00
	Лисичанський НПЗ/Г1П2	БНД 60/90	20	36	77	180	49,4	56,5	7,1	-0,28	1,48	1,76
	Лисичанський НПЗ/Г1П3	БНД 90/130	25	48	123	-	43,2	49,0	5,8	-0,73	1,13	1,86
	Лисичанський НПЗ/Г1П4	БНД 130/200	27	62	160	-	42,8	43,5	0,7	0,12	0,38	0,26
Дистиляційні з добавками	Іракський НПЗ	40/50	5	16	48	205	49,4	47,0	2,4	-1,44	-2,06	0,62
		+2 % Licomoni	2	9	47	132	78,1	48,0	30,1	3,95	-1,84	5,79
		+3 % Licomoni	2	7	40	115	105,3	50,0	50,3	6,38	-1,67	8,05
		+3 % SBS	3	10	36	108	53,6	51,0	2,6	-1,06	-1,64	0,58
		+4 % SBS	2	9	33	90	57,4	52,0	5,4	-0,44	-1,58	1,14
		+5 % SBS	2	7	28	75	77,5	53,5	24,0	2,57	-1,56	4,13
		+3 % Calprene	3	9	37	108	53,7	51,0	2,7	-0,98	-1,59	0,61

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

Спосіб визначення індексу пенетрації бітумів нафтових дорожніх, що включає випробування глибини проникності голки при різних температурах, у т. ч. при +25 °С ($П_{25}$), який **відрізняється** тим, що замість температури розм'якшеності експериментально-графічним методом визначають температуру, яка відповідає глибині проникності голки (пенетрації) 800×0,1 мм (T_{800}), після чого знаходять індекс пенетрації, що характеризує теплочутливість бітуму, за формулою:

$$\text{ІП} = \frac{20 \cdot \text{Тр} + 500 \cdot \text{LgП}_{25} - 1952}{\text{Тр} - 50 \cdot \text{LgП}_{25} + 120}.$$

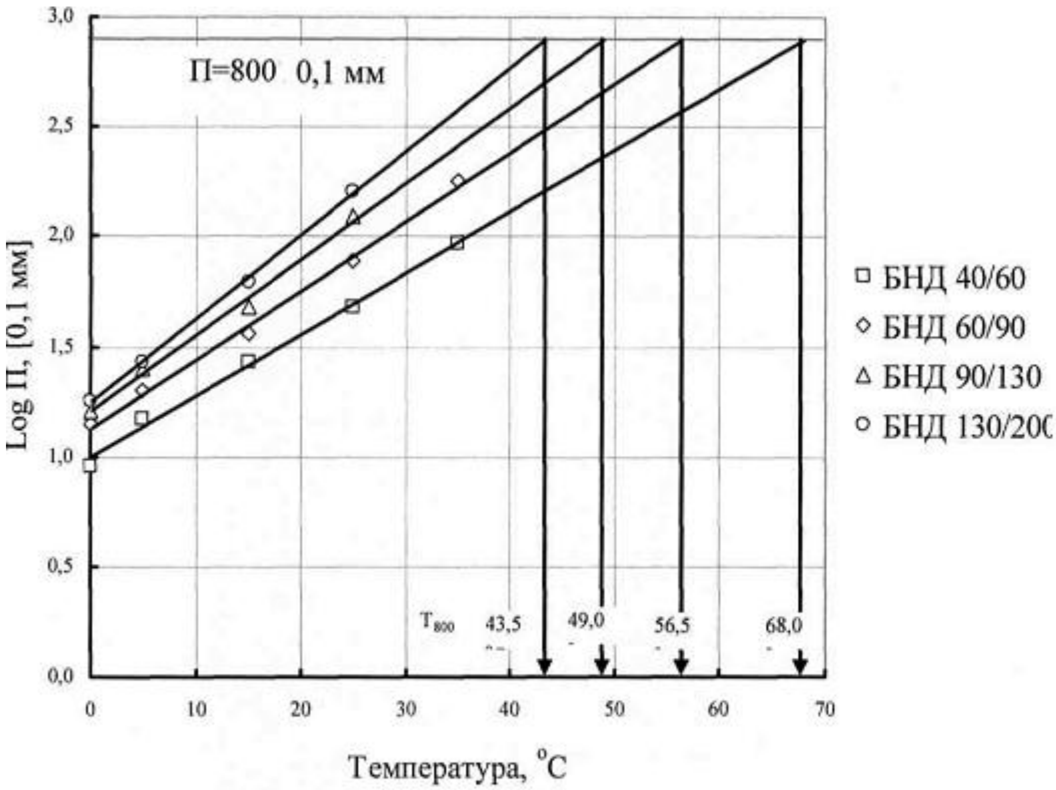

Температурно-пенетраційні залежності бітумів різних марок

Комп'ютерна верстка В. Мацело

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, вул. М. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601